

УДК 347.754:004.738.5+

Токарева Віра Олександрівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОНЛАЙН ПЛАТФОРМИ: ВИКЛИК ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВУ У ЦИФРОВУ ДОБУ

Постановка проблеми. Інтернет створив інфраструктуру, яка сприяє більш ефективному розподілу та спільному використанню інноваційної інформації наданої за нижчою вартістю, ніж за допомогою використання традиційних ЗМІ та майданчиків [1]. Система спільного володіння або «часток» при якій власники звертаються до онлайн платформ для отримання додаткового прибутку від невикористаної частини належного їм майна, а споживачі обирають оренду необхідного їм майна, замість придбання, отримала назву sharing есопому або «часткової економіки».

Значний інтерес та особливу увагу викликає діяльність популярних онлайн-платформ, таких як UBER – найбільша в світі компанія, із надання послуг таксі, не володіюча жодним автомобілем; Airbnb – найбільша в світі платформа з пошуку та оренди апартаментів, фактично яка ними не володіє; Alibaba.com – одна з найбільших в світі роздрібних мереж, не володіюча фізично товаром; Medicast – онлайн-сервіс для виклику лікарів до на дім; YourMechanic – сервіс із ремонту автомобілів; Handy – сервіс із отримання послуг прибирання будинків та приміщень [2].

Будучи неформальним, не організованими соціальними відносинами у Інтернет просторі, онлайн платформи, завдяки перевагам які відрізняють від традиційних бізнес моделей, змінюють економічне виробництво та культуру, призводячи до підриву існуючих підвалин та викликаючи політичну та соціальну боротьбу щодо положень законодавства про авторське право, забезпечення конфіденційності, тощо [3].

Неминуче постає питання щодо обрання оптимального правового регулювання діяльності таких платформ, обумовлене тим, що вони не мають бути поза правовим полем та діяти за загальними правилами, не створюючи ризиків для зловживання та недобросовісної конкуренції.

Мета статті. Головною метою роботи є дослідження проблемних питань правового регулювання онлайн платформ та визначення засад для удосконалення регулювання їх діяльності.

Стан дослідження теми. Дослідження питань єдиного ринку ЄС та окремих проблем правового регулювання діяльності онлайн платформ присвячені праці Т. Двенадцатової, Є.А. Іщенко, Є. Новіцького, В.М. Прівалової, Н.С. Ревенко. Разом з цим питання правового регулювання діяльності онлайн платформ не полишає своєї актуальності.

Вклад основного матеріалу. Потреба створення умов для ефективної взаємодії та розвитку цифрового ринку обумовлена тим, що світова економіка швидко стає цифровою, а інформаційно-комунікаційні технології стали основою для інновацій і сучасних економічних систем, змінюючи методи роботи людей та компаній. До того ж зміни відбуваються досить швидко. Так, вклад цифрових технологій в економічне зростання в період з 2001 по 2011 р оцінюється на рівні 30%. Оскільки проблеми, з якими стикаються учасники ринку, неможливо вирішити в рамках окремих держави, ЄС поставило нагальним поліпшення координації [4].

Серед проблем називається, недоступність більшості користувачів на ЄС якісного швидкого Інтернету, відставання у впровадженні технологій мобільного зв'язку четвертого покоління 4G, недостатня затребуваність збереження інформації із застосуванням хмарних сервісів, відставання ЄС від США у галузі електронної торгівлі в секторі роздрібної торгівлі, невдоволення користувачами Інтернету через надання значної кількості зайвих персональних даних, на окремих сайтах. Залишаються складнощі щодо укладенням транскордонних угод мережі, що гальмує придбання товарів за кордоном [5].

Водночас, існуюче правове регулювання, у зв'язку з бурхливим розвитком інформаційно-ко-

мунікаційних технологій, навіть найрозвиненіших держав, застаріває швидше, аніж раніше, не встигаючи за постаючими викликами [6].

В 2015 г. Євросоюзу зібранням голови Єврокомісії Жан-Клода Юнкера анонсував програму покликану покращити діяльність єдиного європейського ринку та прийняв «Стратегію єдиного цифрового ринку для Європи», схвалено на засіданні Єврокомісії 6 травня 2015 році [7].

Створення єдиного цифрового ринку передбачається за трьома блоками питань або опор (англ. Pillars), якщо слідувати термінології ЄС: перший блок передбачає забезпечення більш якісного доступу споживачів і бізнесу до товарів і послуг через Інтернет в межах всього Євросоюзу; другий блок – створення сприятливих умов для розвитку цифрових мереж та послуг; третій блок – сприяння максимальному зростанню потенціала європейської цифрової економіки. В рамках кожного з блоків пропонується опрацювання за декількома напрямками.

Другий блок, що пов'язаний зі створенням належних умов і рівних правил для розвитку мереж і інноваційних сервісів передбачає оновлення норм, що регулюють поширення медіа-контенту.

Відповідно до Повідомлення Єврокомісії «Онлайнні платформи – можливості і виклики для Цифрового єдиного ринку в Європі» від 25 травня 2016 року, до онлайнних платформ віднесені такі сервіси, як онлайнні рекламні платформи, торговельні майданчики, пошукові системи, соціальні медіа, магазини творчого контенту, платформи поширення додатків, комунікаційні сервіси, платіжні системи та платформи часткової економіки (sharing / collaborative economy) [8].

Характерні риси онлайнних платформ: створюють нові або змінюють існуючі ринки за рахунок нових форм ведення бізнесу, пов'язаних з обробкою значних обсягів даних; виникають на ринках з багатосторонніми взаємодіями; отримують вигоду від мережевого ефекту (коли цінність сервісу збільшується зі зростанням числа його учасників); активно використовують інформаційні та комунікаційні технології для взаємодії учасників; і тим самим відіграють ключову роль в створенні цифрової цінності [9].

Онлайн платформи набувають значної популярності, наприклад, сервіси оренди житла є доступною альтернативою готелям та власники надають перевагу щодобовій оренді, через отримання надприбутку у порівнянні з довгостроковою. Водночас, брак вільного, якісного та доступного житла, впливає на зростання вартості на ринку довгострокової оренди, що є причиною невдоволення населення та критики онлайнплатформ

гатьох державах. Так, Airbnb складає конкуренцію готельному бізнесу, а Uber – компаніям надаючим послуги перевезення пасажирів.

Виникаючі онлайн сервіси вимушені долати перешкоди та протекціоністський підхід в регулюванні. Так, Uber заборонений заборонено в Туреччині та деяких містах США. У Франції був прийнятий спеціальний закон, який 1) забороняє можливість геолокалізації авто транспорту з водіями до попереднього бронювання пасажиром таксі; 2) вимагає від водіїв повернення на базу після кожного рейсу, якщо машина не була заброньована на наступний рейс відразу після доставки пасажирів; 3) вимагає від водія відразу інформувати пасажирів про вартість поїздки при бронюванні [2].

Послуги короткострокової оренди житла залишаються обмеженими в деяких державах, наприклад, Німеччині. Посилаючись на зростання квартплати та недостатню кількість вільного житла міська влада Берліна з травня 2016 стала приймати заходи та застосовувати штрафні санкції у відношенні орендодавців житла на короткий час [10].

В 2018 році мерія Парижу звернулася до суду з вимогою заборонити роботу сервісів короткострокової оренди житла, обумовлюючи відсутністю у зданого житла офіційних реєстраційних номерів. З листопада 2017 року номери стали обов'язковим та були впроваджені в Парижі для обмеження щодобової оренди житла 120 днями протягом року. У разі задоволення позову сервіси будуть штрафувати на 1-5 тисяч євро за кожен день порушення [11].

На протязі, майже десятирічної історії існування платформи, Airbnb веде боротьбу з владою Нью-Йорка, яка захищає готельний бізнес та наближені до нього профспілкові організації [12].

У 2018 Міська рада Нью-Йорка має намір прийняти законопроект, який зобов'язує орендодавців Airbnb, проходити реєстрацію в спеціальній базі даних та сплачувати мито. Другий законопроект, передбачає обмеження щодо кількості днів для надання в оренду житла на протязі року та обмеження щодо кількості житла, що може передаватися в оренду на особу або сім'ю.

Так, поява нових моделей виробництва та поширення контенту призводить до політичного та правового конфлікту у сферах телекомунікацій, забезпечення конфіденційності, захисту прав споживачів, антимонопольного законодавства та авторського права, оголошена реформа ЄС передбачає правового регулювання діяльності таких нових сервісів, закріпивши при цьому гарантії вільного поширення контенту.

Як впливає із змісту проектів Директив у сфері часткової економіки, Єврокомісія застерігає про введення екстремальних обмежень на діяльність Інтернет сервісів. На її думку прийняття рішень щодо будь-яких обмежень онлайн платформ мають бути виправданими, а повна заборона діяльності допустима лише в якості крайньої міри, коли захист громадських інтересів неможливо домогтися за допомогою інших заходів [13].

Слід зазначити такі дискусійні питання, обумовлені універсальністю (публічною доступністю) пропонованих послуг, як податкове регулювання, відповідальність платформ як операторів за дії / бездіяльність кінцевих виконавців за принципом зарубіжної доктрини *respondeat superior*.

Вбачається що потребує усунення відмінностей у регулюванні національних законодавств держав членів ЄС, та відсутність єдиного підходу у регулюванні традиційних сервісів та онлайн платформ, що є перепорою у підвищенні ефективності та їх якості.

Вимоги щодо забезпечення рівня безпеки для онлайн платформ та сервісів із надання послуг відрізняються. Якщо для готелів обов'язковим є наявність вогнегасника, пожежної ковдри, то більшість апартаментів і приватних квартир не дотримуються цих вимог і не мають таких жорстких зобов'язань. Інформація про наявність чи відсутність протипожежного обладнання в квартирі розміщується в рамках онлайн платформи і рішення ризикувати чи ні залишається на розсуд споживача. Проте, єдиних стандартів розкриття такої інформації немає, власники квартир не завжди публікують відповідні відомості. Можливо, в цьому випадку введення норм, що зобов'язували розкривати визначену інформацію та забезпечення заходів захисту [2].

Єврокомісія у Повідомленні «Онлайнові платформи – можливості та виклики для Цифрового єдиного ринку в Європі» визначила низку засад щодо врегулювання діяльності онлайн платформ.

У зв'язку з тим, що онлайн платформ часто мають переваги перед традиційними сервісами надання послуг, через відсутність будь-яких правил які б обмежували б їх діяльність Єврокомісія вважає необхідним зрівняти конкурентні переваги, передбачивши мінімально необхідне регулювання для платформ (для охорони інтересів споживачів, держави і тощо), та спростити його для традиційних бізнес моделей [14].

Перевагою онлайн платформ є швидкість та легкість поширення контенту, тому необхідно усунення пов'язаних з цим негативних аспектів. На думку Єврокомісії для захисту неповнолітніх від шкідливих матеріалів, та всіх користувачів – від матеріалів, що містять агресію, внести поправки

до Директиви про аудіовізуальні медіа послуги. З огляду на те, що платформи отримують значний прибуток від розміщення кінцевими користувачами контенту, в тому числі, що охороняється авторським правом, потребує запровадження норм які б зобов'язували платформи ділитися цією вигодою з правовласниками і розповсюджувачами, сплачуючи винагороду. Для цього в регулювання онлайн платформ необхідно додати авторсько-правові настройки.

Також Єврокомісією планується прийняття заходів для поліпшення механізмів примусового здійснення і охорони виключних прав, що підкріплюється у викладеному повідомленні від 01.07.2014 року «Упошуках оновленого консенсусу щодо примусового здійснення прав інтелектуальної власності: європейський план дій» [14].

Тому, онлайн платформи мають бути захищені активніше використовувати добровільні заходи, розробляти кодекси добросовісної практики. Єврокомісією планує внести уточнення до Директиви 2000/31/ЄС про електронну комерцію [15] про те, що такі добровільні заходи не позбавлять адміністраторів платформ можливості скористатися звільненням від відповідальності, передбаченим для інтернет-посередників.

Так, програмісти застерігають та попереджають Airbnb, що попри їх твердження, про прийняття належних заходів для забезпечення анонімності та конфіденційності, водночас залишаються лазівки щоб отримати реальні імена та адреси мешканців США [16].

Єврокомісією планується прийняття заходів для забезпечення прозорих умови доступу до платформ, використання сервісів, виключення недобросовісних конкурентних практик, забезпечення достовірності рейтингів, відгуків і сервісів порівняння товарів і послуг. Підвищення захищеності оброблюваних персональних даних покликано прийняття Загального регламенту щодо захисту персональних даних 2016/679 (GDPR) набрав чинності 25 травня 2018 року.

Користувачам онлайн платформ має бути надана можливість вільного переходити на іншу платформу та перенесення даних. Щоб на вибір платформи впливала лише якість, а не складність переходу.

Один з принципів, за яким розвивається Інтернет в Європі, полягає в імунитеті інформаційних посередників від відповідальності за дії користувачів. Так, відповідно до Директиви про електронну комерцію провайдери послуг через Інтернет посередницьких послуг не несуть відповідальності за поширюваний ними контент, його зберігання та надання дискового простору на своєму сервері,

волення та критику суспільства. Провідною проблемою є відсутність єдиного підходу у регулюванні традиційних сервіс надання послуг та онлайн платформ, що є перепорою у підвищення ефективності та якості послуг. ЄС обравши пріоритетним напрямком розбудову єдиного цифрового ринку, ставить задачу усунення відмінностей у регулюванні національних законодавств держав членів у сфері надання послуг.

Ключові слова: авторське право, онлайн платформи, єдиний цифровий ринок, електронна комерція.

Токарева Вера Александровна

Онлайн платформи: вызов гражданскому праву в цифровую эпоху

В статье рассматриваются теоретические аспекты деятельности онлайн платформ. Интенсивное развитие информационных технологий повлияло на разработку онлайн платформ предоставляющих услуги. Возникновение и распространение онлайн платформ, основанных на системе совместного владения или «долей», как Uber, Airbnb вызывает не только интерес, но и недовольство и критику общества. Ведущей проблемой является отсутствие единого подхода в регулировании традиционных сервисов предоставления услуг и онлайн платформ, что является препятствием на повышение эффективности и качества услуг. ЕС выбрав пріоритетным направлением развитие единого цифрового рынка, ставит задачу устранение различий в регулировании национальных законодательств государств-членов в области предоставления услуг.

Ключевые слова: авторское право, онлайн платформы, единый цифровой рынок, электронная коммерция.

Токарева Вира

ONLINE PLATFORMS: THE CHALLENGE OF CIVIL LAW IN THE DIGITAL AGE

The article deals with the legal aspects of online platforms activity. The legal regulation of the most developed countries quickly becomes obsolete, not being updated in the digital age. The EU has set the goal of building and a single digital market. The intensive development of information and communication technologies has affected the emergence of new online platforms of for all known traditional services. The emergence of such services is based on the principle of a system of joint ownership or “sharing” in which owners turn to online platforms to generate additional revenue from the unused part of their property. The emergence and distribution of online platforms like Uber, Airbnb – increase not only an interest of it platforms activity, but also dissatisfaction and society critique. Moreover, the spread of the Internet and social online platforms have undermined the existing foundations and caused a political, social struggle against the provisions of copyright law, privacy provisions, competition law etc. The lack of a unified approach to the regulation of traditional services and online platforms, is an obstacle to improving efficiency and quality. It is necessary to eliminate the differences in the regulation of the national laws of the EU member states. So the EU passed the “Strategy for a Single Digital Market for Europe”, approved by the European Commission on May 6, 2015. Now EU is gradually implementing a policy in this direction.

Key words: copyright law, sharing economy, Digital Single Market, online platforms, e-commerce.